

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1957**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1957

Redaktion:

GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

*Omslagsbilden återger trädgården på Julita
med Stora huset i bakgrunden*

*Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1957
Djuptrycksplanscher från Nordisk Rotogravyr*

FRÅN JÖNKÖPING TILL BAHAMAS

av Agnes Geijer

Indianer med gammal kultur och spanska emigranter skapade en gång Santa Fé, huvudorten i den del av Mexiko som nu utgör en av Amerikas Förenade Stater. I pueblo-indianernas byanläggningar däromkring ser man förebilderna till den stilfulla "adobi"-arkitektur som fortfarande karakteriserar den moderna staden och som ivrigt omhuldas av dess skönhetsråd. Det är helt naturligt att denna plats blivit en berömd turistort.

Men här ha också många "anglos" på allvar slagit sig ned för att njuta av den storslagna naturen och det härliga klimatet. Det är lätt att förstå att dessa inflyttare ofta gripits av intresse för den egenartade och fascinerande konst som utövas av olika indianstammar.

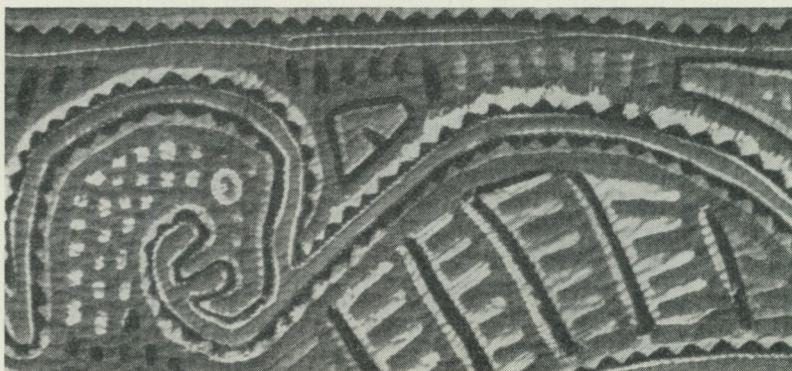
Slumpen förde den som här har ordet samman med miss Phyllis Crawford, som hade samlat många sköna ting. Däribland var ett indianbroderi från Bahamaöarna, vilket ur svensk synpunkt har ett alldeles speciellt intresse. Miss Crawford berättade, att hon förvärvat saken på den lilla ön San Blas i Karibiska havet, där hon hade legat och målat någon gång omkring 1940.

Stycket är rektangulärt, i format ungefär 60 × 40 cm, och uppges vara avsett som ryggstycke till en kvinnojacka. Broderiet är utfört i applikation och tycks ha varit tämligen nytt då det förvärvades; åtminstone hade det icke varit i bruk. Ägarinnan berättade, att denna applikationsteknik var gammal på ön men också att på San Blas då hade funnits en enda symaskin — den som hade använts för att sy en del av ornamenten på detta plagg.

Stycket har en praktfull färgverkan, skimrande i gula, röda, vita och några blå toner, fördelade som ett mosaikarbete med små ytor i växlande färger. Aldrig en hel obruten yta. Ett charmrande exempel på den primitiva konstens "skräck för tomrum".

Broderi från San Blas, Bahamaöarna.

Detalj av broderiet, visande fågelhuvudets utformning.

Etikett till "grosspaket" från Svenska Tändsticks Aktiebolaget, Jönköping.

Konstverket är utfört i applikation med smidigt bomullstyg av något varierande slag, omsorgsfullt nedsytt ("fållat") i alla konturner. Ofta har man sytt flera lager, det ena ovanpå det andra, för att få den önskade färgeffekten. För att fullända det hela har brodösen slutligen här och var satt in små krumelurer, sydda med vit sytråd på symaskinen!

Men vad kan nu detta föreställa? Med sinnet fyllt av gammal mexikansk konst och något även med tanke på spanska emigranter tycker sig den svenska besökaren först urskilja en heraldisk örn med utbredda vingar. Djurets kontur är starkt markerad, och ytorna äro fyllda med upprepningsmönster liksom på ett bysantinskt emaljarbete. Se fig. 1. Men så får besökaren syn på bokstäver, vilka t. o. m. gå att läsa! Där står: PARROT SAFETY MATCH, MADE IN SWEDEN och MADE BY JONKOPINGS & VULKANS T F AB SW. Några bokstäver äro lite missformade men det är knappast något språkfel, utom i de övre hörnen, där bokstäverna äro svåra att få något sammanhang uti.

Svenska Tändsticks Aktiebolaget i Jönköping tillfrågades efter återkomsten till hemlandet. Resultatet syns på fig. 3: ett plakat i format 24×35 cm, vilket uppges ha använts för att klistra utanpå "grosspaket", dvs. stora paket med tändsticksaskar, vilka också hade samma granna etikett. Man vet också att denna etikett registrerades i Sverige 1898. Följande exportmarknader nämnas: Gambia, Nigeria, Guldkusten, Guinea samt Bermudasöarna; om Bahamas äro uppgifterna motsägende men denna sak bevisar ju att våra tändstickor också kommo dit.

Plakatet är ett grovt trefärgstryck i gult, rött och blått. Jönköpingskontoret meddelar också, att de stora paketen brukade ställas upp på hyllorna i butikerna. I en sådan har väl alltså en kvickögd indianska fått syn på den granna etiketten och på ett eller annat sätt fått den med sig.

Med artistisk känsla och skicklig hand har hon sedan omformat de främmande figurerna till ett mönster för det galaplagg hon ville ha. Färgingredienserna gult-rött-blått-vitt behöll hon, men hon delade upp dem i små ytor, vilket gav en mycket vackrare effekt. De underliga små tecknen, vilka hon inte förstod men som hon anade ha en viktig, kanske magisk innebörd, kopierade hon noga. Med den banalt tecknade, naturalistiska papegojan stiliserade hon om så radikalt, att man gärna vill tro att det var mycket medvetet. Det skulle ha varit intressant om man kunnat jämföra detta stycke med exempel på "ordinarie" textilarbeten från samma trakter. Tyvärr har tillgänglig litteratur föga att ge i detta sammanhang.

Detta genom en ren slump, åtminstone ungefärligt, fixerade händelseförlopp är väl sannolikt i sig självt ett tillfällighetsfall, en slump. Men är det inte just sådana slumpartade företeelser, vid sidan av den "normala" utvecklingen, man oftare borde räkna med då det är fråga om folkkonst? Folkkonsten är — när den är som bäst — att likna vid en bördig mylla, som ger samma skörd år efter år, men som också kan ta upp främmande frön och få dem att gro och växa. Resultatet blir en korsning, ibland mer, ibland mindre lyckad och utvecklingsmöjlig.

Litteratur:

Erland Nordenskiöld, Indianerna på Panama-näset, 1928.